

Quicksan historische bebouwing

Van : Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie, D. IJdo
Aan : Gemeente Waterland
cc. : Iv-Infra b.v.
Onderwerp : Archeologie omgeving Oudelandsdijkje 10, Monnickendam
Datum : 16 december 2019
Ons Kenmerk : V19-36348 / 4277 / DIJ

Aanleiding

In het kader van de kadeverbeteringswerkzaamheden voor de boezemkade langs De Gors en Vurige Staart bij Purmerend, IJpendam en Monnickendam treft Iv-Infra b.v. de voorbereidingen voor het uitvoeren van deze werkzaamheden. In het voortraject is een archeologisch bureau-onderzoek uitgevoerd door Bureau voor Archeologie waarin is gesuggereerd dat er historische bebouwing rond het dijktracé Oudelandsdijkje 10 te Monnickendam voorkomt, waardoor er een vervolgonderzoek in de vorm van een archeologische begeleiding wordt geadviseerd.¹ Het is echter de vraag of deze verwachting op basis van het onderzoek ook klopt. Daarom is door Vestigia voorgesteld om eerst een Quicksan naar de juistheid van de onderbouwing van de archeologische verwachting op te stellen en dit met de gemeente Waterland af te stemmen alvorens verder voorbereidingen ten aanzien van een archeologische begeleiding te treffen.

Overtoom met erven

Aan de hand van historisch kaartmateriaal is in het bureauonderzoek vastgesteld in welke delen van het kadetracé sprake is van historische bebouwing. De omgeving van Oudelandsdijkje 10 is aangewezen als een gebied waar eventuele resten van historische bebouwing in de bodem aanwezig kunnen zijn. Volgens het bureauonderzoek zou de historische bebouwing bestaan uit een overtoom met erven. De aanwezigheid is vastgesteld op basis van de kaart van Dou uit circa 1680 (*figuur 1*). De ligging van de overtoom met erven is geschat op de kadastrale minuut van 1811-1832 (*figuur 2*). De geschatte locatie is gelegen waar kadeverbeteringswerkzaamheden uitgevoerd zullen/kunnen worden. Op basis hiervan is geadviseerd dat de werkzaamheden ter hoogte van Oudelandsdijkje 10 archeologisch begeleid moeten worden.

Het valt echter te betwisten of de kaart van Dou nauwkeurig genoeg is om als uitgangspunt te gebruiken. Tevens kan worden opgemerkt dat het niet zeker is of de aangegeven bebouwing is getekend naar de realiteit of slechts een impressie weergeeft. Veel historische kaarten vóór 1700 werden namelijk meer gemaakt als een situationeel overzicht dan een nauwkeurige inmeting, waarbij gebouwde objecten meer als een standaard object werden getekend dan een realistisch ingemeten bouwwerk op de exacte locatie. Er staan vanaf een weg langs het woord 'Overtoom' langs de dijk drie symbolische huisjes getekend, echter ook de ligging van de weg is discutabel. Op deze schaal is niet helder vast te stellen of deze weg de huidige Overleek is, of dat deze weg het pad langs de molengang is die zichtbaar is op de kadastrale minuutkaarten uit het begin van de 19^e

¹ De Boer 2018.

eeuw. Indien de weg het pad langs de molengang is, liggen de drie mogelijke bouwblokken meer westelijk gelegen dan de huidige projectie van Bureau voor Archeologie. Op basis van de oriëntatie van de weg tegenover de 'Heerewegh' op de kaart uit 1680 die tegenwoordig de Purmerdijk heet, klopt de projectie door Bureau voor Archeologie niet en lijkt er dus geen bebouwing voor te komen.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de bouwhistorische waarden moet daarom ander kaartmateriaal worden geraadpleegd dat wel nauwkeurig genoeg is. De kadastrale minuut van 1811-1832 is hiervoor het meest geschikt, waarbij de bebouwing op de kadastrale kavel 397 aan de linkerzijde van het blauwe kader van figuur 2 overeenkomt met de woning Monnickendammerrijweg 54. Als vanaf daar de kavel naar het oosten wordt doorgeteld, dan eindigt de bebouwing aan de Oudelandsdijkje 10 op kadastraal perceel 14. Op de kadastrale minuut van 1811-1832 (minuutplan Monnickendam, sectie C, blad 01) is ten oosten van het perceel Oudelandsdijkje 10 (perceel 14) geen bebouwing aanwezig (*figuur 3*). De zone was toentertijd in gebruik als weiland of erf (zonder bebouwing). Worden de percelen vergeleken met de kaart uit 1680, dan zouden de drie symbolen van bebouwing langs de dijk overeenkomen met de kadastrale percelen 2, 3/6 en 14 van de kaart uit 1811-1832. Er is dan op perceel 14 en ten oosten daarvan geen bebouwing zichtbaar.

Voor het onderzoek van de bewoningsgeschiedenis ná 1830 van de percelen ten oosten van Oudelandsdijkje 10 is voor de topografische kaarten vanaf 1850 tot aan heden gebruik gemaakt van de website Topotijdreis over 200 jaar topografie van het Kadaster.² Op het kaartbeeld rond 1880 is waar te nemen dat er bebouwing ontstaat op de locatie ter hoogte van Oudelandsdijkje 10 (*figuur 4*). Dit ligt echter buiten de zone van werkzaamheden. Net zoals op de kadastrale minuut van 1811-1832 is binnen de zone van werkzaamheden ten oosten van Oudelandsdijkje 10 geen bebouwing te zien. De continue afwezigheid van bebouwing houdt aan door de tijd heen (*figuur 5 t/m 7*). Op het kaartbeeld van 1970 (*figuur 8*) is te zien hoe het erf van Oudelandsdijkje 10 is veranderd, waarbij de mogelijke historische bebouwing zoals nog zichtbaar op de kaart 1950 (*figuur 5*) is verwijderd en er een andere bebouwing komt te staan. Dit heeft geen invloed op de mogelijke aanwezigheid van bebouwingsresten in de bodem in de zone van werkzaamheden.

Voorgenomen ingrepen

Ter hoogte van de samenkomen van de drie wegen Monnickendammerrijweg, Overleek en Oudelandsdijkje staan diverse werkzaamheden ten behoeve van de kadeversterking gepland. Deze zijn afgeleid van de tekening van het concept VO, opgesteld door Iv-Infra bv; het kaartblad voor de dijkvakken 8 en 9 vs d.d. 05-09-2019.

Aan de kant van de Monnickendammerrijweg zal vanaf de fietsbrug over het water een damwand worden geplaatst aan de kant van de kade ter hoogte van de overgang van het de kade naar de teensloot. De damwand zal op zijn plek worden getrild. Op deze wijze is de kans zeer klein dat mogelijke archeologische resten in de bodem zullen worden verstoord. Op basis van historisch kaartmateriaal is vastgesteld dat in dit deel van de voorgenomen werkzaamheden geen restanten van historische bebouwing aanwezig zijn in de bodem.

Aan de kant van Oudelandsdijkje worden twee oplossingen voorzien. Ter hoogte van het kavel met het woonhuis Oudelandsdijkje 10 is een constructie gepland, die in zijn dimensies en type nog

² <http://topotijdreis.nl/>

nader wordt bepaald. Op basis van de historische kaarten worden hier geen restanten van historische bebouwing verwacht.

Ten oosten van de kavel Oudelandsdijkje 10 zal de bestaande teensloot worden gedempt en een nieuwe teensloot enkele meters landinwaarts worden gegraven. Ook hier geldt dat op basis van historisch kaartmateriaal is vastgesteld dat ter hoogte de voorgenomen werkzaamheden geen restanten van historische bebouwing aanwezig zullen zijn.

Conclusie en advies

Op basis van de resultaten deze quickscan wordt de kans dat bij de voorgenomen ontwikkelingen bouwhistorische waarden worden geschaad als zeer klein geacht. De reden hiervoor is het ontbreken van bebouwing op historisch kaartmateriaal van 1811 tot heden. De bebouwing die aangegeven staat op de kaart van Dou uit 1680 is vermoedelijk niet conform de realiteit en dient mogelijk ook meer westelijk te worden geprojecteerd. De kaart van Dou moet dus niet als uitgangspunt worden genomen voor de relatief hoge archeologische verwachting ten oosten van het perceel Oudelandsdijkje 10. Het in het bureauonderzoek geadviseerde archeologische vervolgonderzoek is dus niet noodzakelijk.

Derhalve adviseert Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* met het oog op de voorgenomen ontwikkelingen geen nader onderzoek in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ).

Het is aan het bevoegd gezag, de gemeente Waterland om op basis van deze quickscan en het hierin geformuleerde advies een besluit te nemen ten aanzien van eventueel vervolgonderzoek of het beëindigen van het archeologisch onderzoeksproces ten oosten van Oudelandsdijkje 10.

Ook wanneer het plangebied ter hoogte van Oudelandsdijkje 10 op enig moment op basis van de resultaten van archeologisch onderzoek wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische toevalsvondst wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Waterland, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Opsteller: D. Ijdo (KNA-archeoloog BA)

Toetser: J.P. Flamman (sr. KNA-archeoloog)

Bronnen

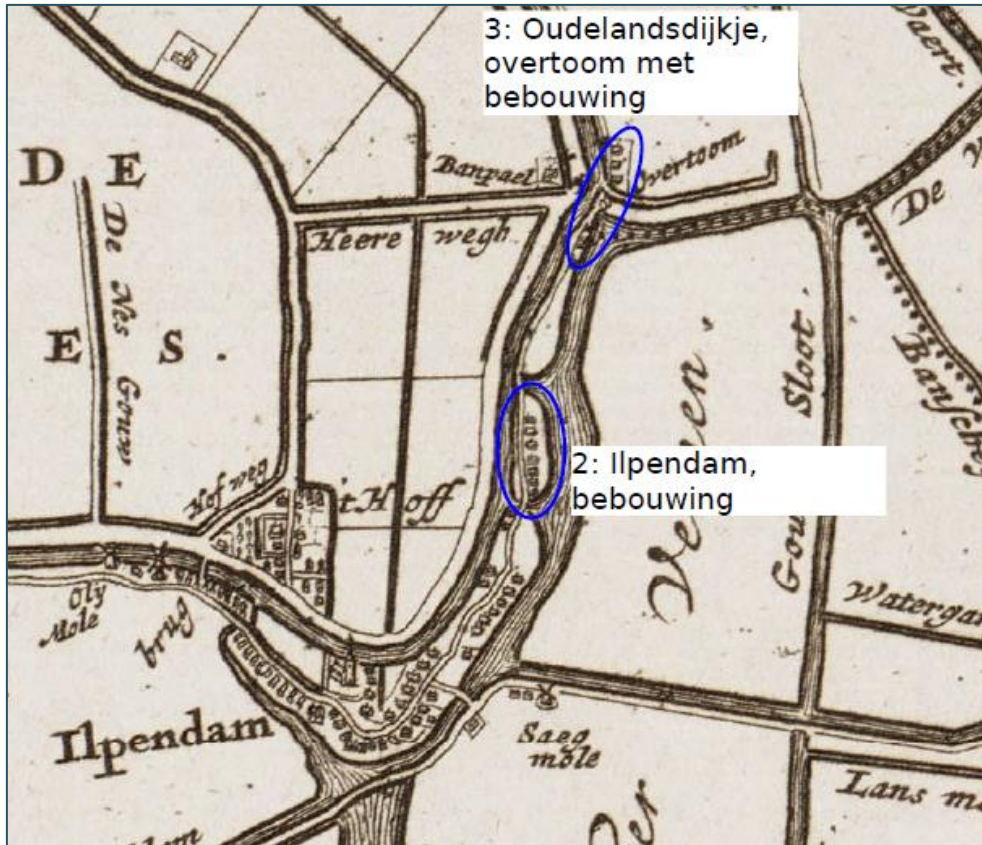
BOER, A. DE, 2018: Bureau voor Archeologie Rapport 622. Boezemkade Gors en Vurige Staart, Purmerend, IJpendam en Monnickendam, gemeente Purmerend en Waterland: Bureauonderzoek Landschappelijke, Cultuurhistorische en Archeologische (LCA) waarden, Utrecht (Bureau voor Archeologie-rapport 622).

- ARCHEOLOGISCH INFORMATIESYSTEEM (ARCHIS): <https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login>
- KADASTER, TIJDREIS OVER 200 JAAR TOPOGRAFIE: <http://topotijdreis.nl/>
- PUBLIEKE DIENSTVERLENING OP DE KAART (PDOK): <https://www.pdok.nl/>

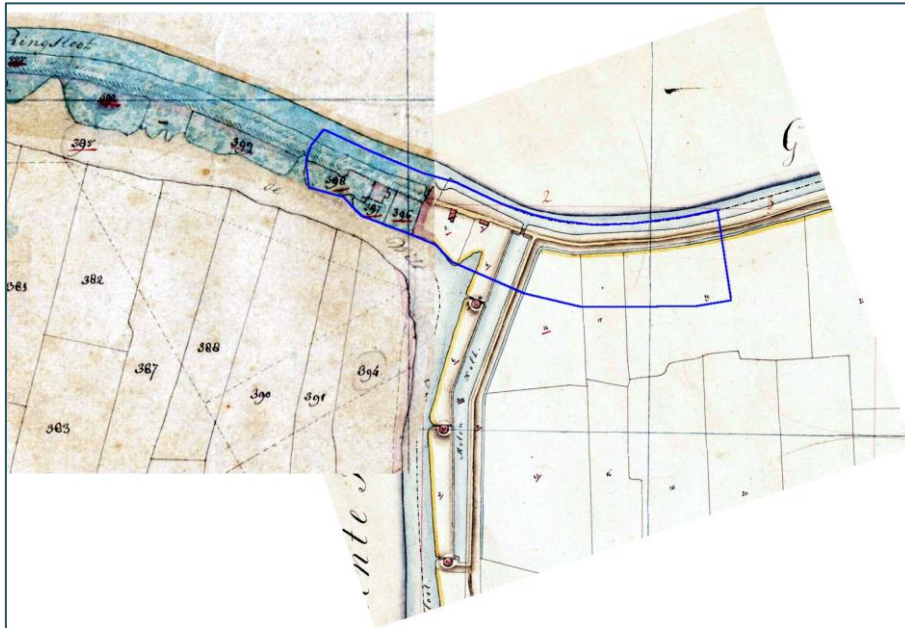
Afbeeldingen

- Figuur 1 Detail kaart van Dou bij IJpendam: een groep huizen ten oosten van de historische kern van IJpendam en een Overtoom met bebouwing. Het noorden is links. Bron: De Boer 20185
- Figuur 2 Kadastrale minuut IJpendam, Noord Holland, sectie E, blad 01 (links) en Monnickendam, Noord Holland, sectie C, blad 01 (rechts), met de geschatte ligging van de erven en overtoom. Bron: De Boer 2018..... 6
- Figuur 3 Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Monnickendam, sectie C, blad 01. In blauw de geplande kadaverbeteringswerkzaamheden. Bron: Beeldbank RCE..... 6
- Figuur 4 Ligging zone van kadaverbeteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 1880. Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie.....7
- Figuur 5 Ligging zone van kadaverbeteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 1950. Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie.....7
- Figuur 6 Ligging zone van kadaverbeteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 1970. Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie..... 8
- Figuur 7 Ligging zone van kadaverbeteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 2015. Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie..... 8

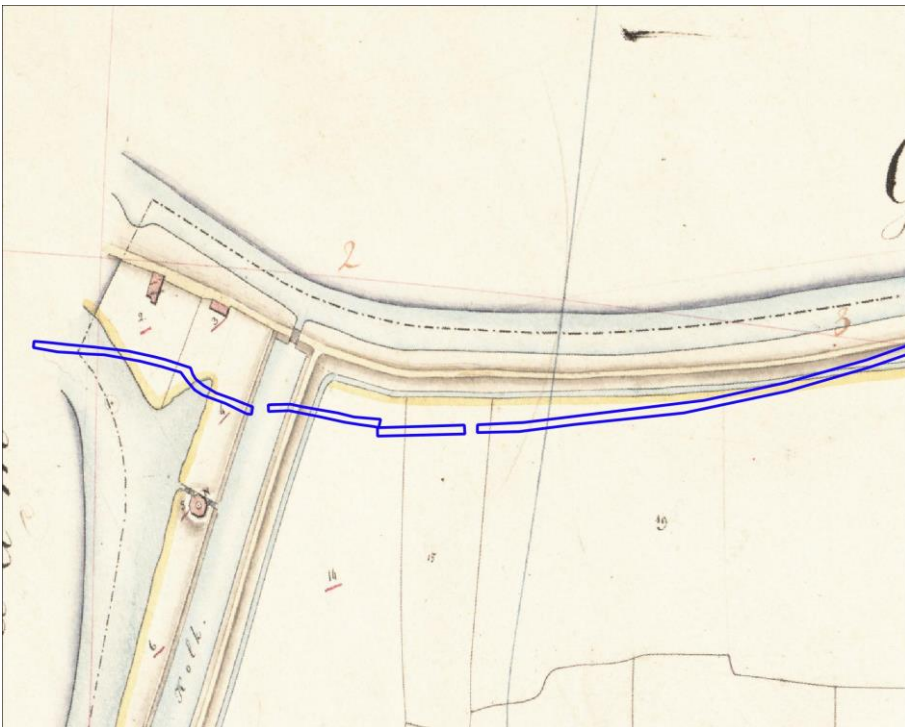
Afbeeldingen

Figuur 1 Detail kaart van Dou bij Ilpendam: een groep huizen ten oosten van de historische kern van Ilpendam en een Overtoom met bebouwing. Het noorden is links. Bron: De Boer 2018

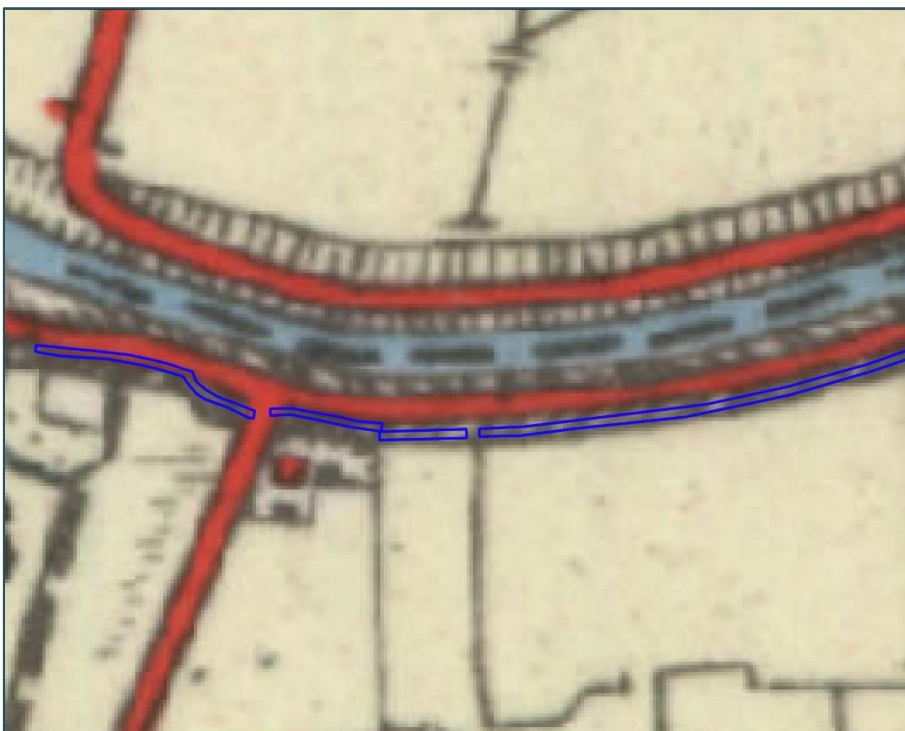
Figuur 2 Kadastrale minuut Ilpendam, Noord Holland, sectie E, blad 01 (links) en Monnickendam, Noord Holland, sectie C, blad 01 (rechts), met de geschatte ligging van de erven en overtoom. Bron: De Boer 2018.

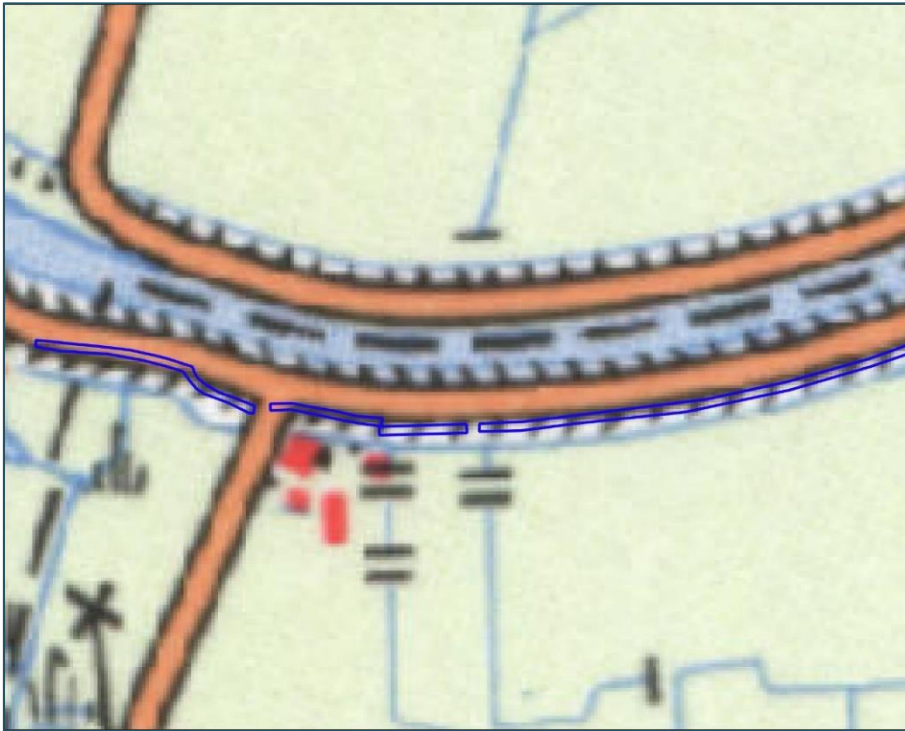
Figuur 3 Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Monnickendam, sectie C, blad 01. In blauw de geplande kadeverbeteringswerkzaamheden. Bron: Beeldbank RCE.

Figuur 4 Ligging zone van kadeverberteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 1880.
Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie.

Figuur 5 Ligging zone van kadeverberteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 1950.
Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie.

Figuur 6 Ligging zone van kadeverberteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 1970.
Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie.

Figuur 7 Ligging zone van kadeverberteringswerkzaamheden (in blauw) op de topografische kaart van 2015.
Bron: Kadaster, Tijdreis over 200 jaar topografie.